

LOYIHALARNI MOLIYALASHTIRISHDA XORIJIY KAPITAL JALB QILISH MASALALARI

Maxmudova Mohina To'lginovna

(O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti)

Annotatsiya: Ushbu maqola xalqaro moliya bozoridan kapitalni jalb qilishning tarkib-mohiyati, ahamiyati, natijalari va shu bilan iqtisodchilar aloqalari o'rganildi. Xalqaro moliya bozoridan kapital jalb qilish sifatida qarz qimmatli qog'ozlarini muomalaga chiqarish amaliyoti uni tahlil qilishda qo'llaniladigan ahamiyati, usullari yoritilgan. Kapital jalb qilish jarayonini tahlil qilish xususiyatlari, afzalliklari batafsil va mintaqalarning kesimida ko'rib chiqiladi ko'rsatkichlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: xalqaro moliya bozoridan kapitalni jalb qilishning tarkib-mohiyati, ahamiyati, natijalari va kapital jalb qilish jarayonini tahlil qilish xususiyatlari, afzalliklari

XXI asr zamonaviy jahon iqtisodiyotining shakllanishidagi muhim bosqich xalqaro ishlab chiqarish kuchlarining shakllanishi, iqtisodiy o'zaro ta'sir aloqa va o'zaro bog'liqlik tobora kuchayib bormoqda. Jahon iqtisodiyotini rivojlantirishda integratsiya jarayonining yangi yuqori bosqichi-jahon iqtisodiyoti globallashuv. Xalqaro kapital oqimlari va moliyaviy operatsiyalar hajmining o'sishi, turli ko'rinishlarda moliyaviy insturments va texnologiyalar, zamonaviy elektron foydalanish texnologiyalar, aloqa va axborot vositalarini joriy etish natijasida dunyo ularning mamlakatlaridan moliyaviy Inter bog'liqliklar, ya'ni iqtisodiy bu globallashuvning muhim jihati bo'lgan moliyaviy globallashuvga olib keldi. Moliyaviy bozorlar rasmiy va norasmiy tizimi. Ushbu bozorda pul almashinuvi, kredit ta'minoti va kapitalni jalb qilish amalga oshiriladi. Ushbu bozorda asosiy rolni pul oqimlari o'ynaydi egalaridan qarz oluvchilarga yo'naltiradigan moliyaviy

institutlar o'ynaydi. Xalqaro moliya bozori moliyaviy ta'minlovchi boshqa bozorlar kabi funktsiyalarni bajaradi resurslarni sotuvchilar va xaridorlar o'rtasidagi munosabatlar uchun mo'ljallangan.

Mamlakatimizda makroiqtisodiy barqarorlik kuch yetkazib berish ning maxsus, shu shu jumladan xorijiy investitsiyalar uchun respublikaning investitsiya muhitini tubdan yaxshilashga qaratilgan keng ko'lamli ishlar iqtisodiy islohotlar va tarkibiy o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Ayni paytda mamlakatni xalqaro kapital bozorlariga integratsiya qilish ishlari talabga javob beradi tashqi moliyalashtirishning qo'shimcha manbalarini jalb qilmaslik ularning hajmini yaratish va kengaytirish imkoniyatlarini cheklaydi. 2017 - yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi n alishi o 'zbekistonda o 'zbekistonda Harakatlar strategiya belgilangan ustuvorlik topshiriqlar, shuningdek, ochiq moliyalashtirish hajmi kengaytirish va manbalar diversifikatsiya, xorijiy investorlar uchun mamlakat. uning jozibadorligi xorijiy investitsiyalarni ko'paytirish, jalb etish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Hammaga ma'lumki, harakat strategiyalarini amalga oshirish xalqaro maydonda mamlakatimizning ijobiy imidjini shakllantirish, O'zbekiston Respublikasining xalqaro reytingdagi pozitsiyasi xolis va haqqoniydir baholashni ta'minlash uchun bajariladigan vazifalar belgilanadi.

Ma'lumki, bugungi kunda rivojlanayotgan mamlakatlar soni dunyoda innovatsion rivojlanish modellarini joriy etish, ilg'or g'oyalar, "nou-xau" va "aqlli" texnologiyalarni eksport qilish hisobiga tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. Tan olishimiz kerakki, ma'lum vaqt ichida mamlakatimizda bu borada olib borilayotgan ishlar qoniqarli bo'lmadi. Bu haqda prezident o'z nutqlaridan birida shunday dedi: "biz, birinchi navbatda, chet eldan kreditlar va investitsiyalar olib kelishning samarali tizimini yaratishimiz, har bir kreditdan aniq foydalanishni o'rganishimiz kerak. Bu masala bo'yicha ettita chora-tadbirlar davri keldi, bitta kesish va natija

bo'yicha puxta ish olib borildi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, davlatning innovatsion yangilanish dasturini shakllantirish, innovatsiya va investitsiyalardan samarali foydalanadigan yangi avlod kadrlarini, investorlarning yangi sinfini tayyorlash juda muhimdir. Buning uchun kuchli milliy g'oya, O'zbekistonni texnologik rivojlantirish va ichki bozorni modernizatsiya qilish bo'yicha milliy dastur talab etiladi. Ushbu dastur O'zbekistonni dunyoning ilg'or mamlakatlariga tezroq olib chiqish imkoniyatini yaratishi kerak". Yurtdoshimiz o'z faoliyatining dastlabki yillaridanoq bu yo'lda dolzarb muammoni hal etishga qat'iy kirishdi. Harakatlar strategiyasida aynan innovatsiya masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Xususan, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni ilgari surish, ilmiy va innovatsion yutuqlarni amalda tatbiq etishning samarali mexanizmlarini yaratish, oliy o'quv yurtlari va ilmiy-tadqiqot institutlari qoshida ixtisoslashtirilgan ilmiy-tajriba laboratoriyalari, yuqori texnologiyalar markazlari va texnoparklarni tashkil etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Binobarin, 2018 yil prezident tomonidan faol tadbirkorlik, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash yili deb nomlandi. Shu asosda bir qator ijobiy o'zgarishlar amalga oshirildi. Ta'kidlash joizki, bu boradagi amaliy izlanishlar va sa'y-harakatlar 2024 yilda tugamagan, ammo bugungi kunda zamon talablariga muvofiq jadal davom etmoqda. Ma'lumki, zamonaviy faol tadbirkorlik deganda tadbirkorlik faoliyatini innovatsion, ya'ni zamonaviy yondashuvlar, ilg'or texnologiyalar va boshqaruv usullari asosida tashkil etish tushuniladi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, " faol tadbirkor deganda biz raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishga, eng muhimi, yangi ish o'rinlari yaratishga, nafaqat o'zini va oilasini boqishga, balki butun jamiyat uchun lazzat bag'ishlashga qodir ishbilarmonlarni tushunamiz. Bunday tadbirkorlar safini kengaytirish, jumladan, yuksak texnologiyalar, ilm-fanning so'nggi yutuqlariga asoslangan uskuna va jihozlarni mamlakatimizga olib kirish va joriy etish, ularga munosib sharoit yaratish bizning birinchi vazifamiz bo'lishi shart. Agar kerak bo'lsa, biz ularga xorijdagi yetakchi kompaniya va tashkilotlarda tajriba orttirish,

o'zaro manfaatli hamkorlik qilish uchun har tomonlama imkoniyat yaratishimiz kerak. Bugun biz davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan yangilashga qaratilgan innovatsion rivojlanish yo'lidan bormoqdamiz. Bu bejiz emas, albatta. Chunki zamon jadal rivojlanayotgan hozirgi davrda kim g'alaba qozonadi? Yangi fikr, yangi g'oya, innovatsiyaga tayanadigan davlat g'alaba qozonadi. Innovatsiya kelajakni anglatadi. Bugun buyuk kelajagimizni qurishni boshlaganimizda, uni aynan innovatsion g'oyalar, innovatsion yondashuv asosida boshlashimiz kerak. Shuning uchun biz innovatsion rivojlanish vazirligini tashkil etdik va uning oldiga aniq vazifalar qo'ydik. Biz ishonamizki, ushbu vazirlik nafaqat iqtisodiyot sohasida, balki butun jamiyat hayotida eng muhim loyihalarni amalga oshirishda noyob Lokomotiv rolini bajaradi". Shu tufayli so'nggi yillarda mamlakatimizda ilmiy tadqiqotlar va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, buning uchun zarur moliyaviy resurslarni safarbar etish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish jarayonlarida banklarning salohiyatini kengaytirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Natijada aynan banklar erkin iqtisodiy zonalar va kichik sanoat zonalarida tadbirkorlik subyektlarining ushbu yo'nalishda yaqin hamkorlariga aylanmoqda. Bu eksportga mahsulot chiqarayotgan, innovatsion va yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni yo'lga qo'yayotgan tadbirkorlar va xorijiy investorlarni keng qo'llab-quvvatlash misolida namoyon bo'lmoqda. Bunda bank tizimiga xususiy va xorijiy kapitalning kirib kelishi hisobiga davlat banklari ulushining bosqichma-bosqich qisqarishi ham katta rol o'ynaydi. Zero, shu asosda sohada raqobat muhitini yaxshilash, tijorat banklari faoliyatini, kreditlash sifati va madaniyatini har tomonlama oshirishga zamin yaratilmoqda.

Yangi moliyaviy vositalarni joriy etish va obligatsiyalar chiqarish orqali bank xizmatlari ko'lami yana kengaytirilmoqda. Ilg'or axborot texnologiyalari asosida bank tizimi rivojlanmoqda. Mamlakatimizda investorlar o'zlarini imkon qadar erkin his qilishlari uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Oxir oqibat, aytib o'tganimizdek, moliyaviy loyihalarni moliyalashtirishda banklarning roli o'sib

bormoqda. Banklar respublika hududlarida shamol va foto elektr stansiyalarini qurish, xususiy ta'lim, it-parklar faoliyatini rivojlantirish, startaplarni qo'llab-quvvatlash, farmatsevtika, qishloq xo'jaligida Klaster tizimini kengaytirish, yoshlarning ratsionalizatorlik salohiyatini yuzaga chiqarishda yaqindan ko'maklashayotgani fikrimizning tasdig'idir. Bu borada Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Yevropa investitsiya banki, Jahon banki, xalqaro valyuta jamg'armasi, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki, Osiyo infratuzilma investitsiya banki bilan hamkorligimiz ham samarali bo'lmoqda. O'z navbatida, prezidentning tegishli farmoni bilan yuqori texnologiyali tadbirkorlik loyihalari-venchur fondlari, venchur fondlari hisobidan birgalikda moliyalashtiriladigan yuqori texnologiyali loyihalar-startaplar, ilmiy-tadqiqot muassasalari, innovatsion markazlar, loyiha konstruktorlik byurolari yangi texnologiyalarning transfer daromadlari bo'yicha barcha turdagi soliqlar va majburiy to'lovlarni to'lashdan ozod qilindi mahalliy tadbirkorlarga, 2024-yil 1- yanvargacha bo'lgan davr uchun yagona ijtimoiy to'lovdan tashqari. Bu, shuningdek, bank egalari va innovatsion loyiha o'rtasidagi hamkorlikni yana bir bor mustahkamlash, o'zaro ishonchli muhitni rivojlantirishga katta turtki beradi. Bundan tashqari, innovatsion faoliyatni, xususan, startap to'lovlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha loyihalar ishlab chiqildi. Menimcha, agar bunday hujjatlar qabul qilinsa, bu banklarga ham foyda keltiradi. Zero, bular asosida innovatsion loyihalar, g'oyalar, ishlanmalar va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari kengaytiriladi. Demak, banklarning bu boradagi faolligi ham tubdan oshmoqda. Shuni tan olish kerakki, ma'lum vaqt davomida zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga qaratilgan innovatsion loyihalar uchun banklardan kredit resurslarini olishda ko'plab qiyinchiliklar mavjud edi. Natijada, ma'lum bir davrda innovatsiyalarga bo'lgan talab hajmining o'sish sur'atlari sekinlashdi. Texnologiyalar bozori, innovatsiyalarni tijoratlashtirish jarayoni ham etarli darajada rivojlanmagan. Chunki o'sha davrda banklar tomonidan ilmiy-texnik, eksperimental va tarkibiy ishlanmalar va

innovatsion jarayonlarni moliyalashtirish tizimi mukammal shakllanmagan edi. Mutaxassislarning ta'kidlashicha, qisqa muddatli kreditlardagi kapital qiymatining ancha yuqori bo'lishi va garov ta'minotining katta talablari ilmiy ishlanmalarni moliyalashtirishni murakkablashtirgan. Bu, ayniqsa, etarli darajada garovga ega bo'lmagan nisbatan kichik innovatsion korxonalar faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashda bank faoliyatini kengaytirish yo'lidagi to'siqlarning katta qismi asosan me'yoriy-huquqiy baza, xususan, garov ta'minoti masalalarining nomukammalligi bilan bog'liq edi. Garov mulkini undirish va musodara qilish tartibi, shuningdek mijozning rozilgisiz ipotekani sotish huquqining nomukammalligi; musodara qilingan ipotekani tez va arzon narxlarda sotish mexanizmlarini ishlab chiqmaslik; ipotekaning narx qiymatini ob'ektiv baholash; muammo soliq garov mulk ular orasida edi. Kredit tizimini rivojlantirishda loyihalarni birgalikda moliyalashtirish imkoniyatini yuqtirish ham to'siqlar qatoriga kirdi. Sababi, bu omil banklar uchun xavf darajasini oshirdi va yirik loyihalarni amalga oshirish uchun korxonalarning kredit resurslarini izlashda qiyinchiliklar tug'dirdi. So'nggi yillarda ushbu muammolarni hal etishga qaratilgan tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlar izchil amalga oshirilmoqda. Bank-kredit tizimini kengaytirish uchun nisbatan maqbul shart-sharoitlarni yaratish, innovatsion korxonalar uchun kreditlar olishni osonlashtirish bo'yicha ko'rilayotgan chora-tadbirlar shundan dalolat beradi. Bu borada samaradorlikni oshirish uchun yana nima qilish kerak? Bank sohasi mutaxassislari bu borada jahon amaliyotiga misol keltiradilar. Gap shundaki, ilg'or baraban endi innovatsiyalarni yaratishda va yangi texnologiyalarni joriy etish maqsadiga yo'naltirilgan investitsiyalarni amalga oshirishda rag'batlantirish portfelini joriy etdi. Masalan, foyda solig'i bo'yicha yangi uskunalar va qurilishga ajratilgan kapitalga ilmiy-texnik ishlanmalar xarajatlariga mos keladigan imtiyozlar beriladi. Tezlashtirilgan amortizatsiya hisobi odatda joriy xarajatlarning bir qismi sifatida ilmiy tadqiqotlarda ishlatiladigan alohida turdagi uskunalar uchun xarajatlarni o'z

ichiga oladi. Kichik innovatsion korxonalar uchun past stavkalar bo'yicha foyda yoki daromad solig'i solishdan keng foydalaniladi. Shu sababli, investitsiyalarni faollashtirishga yordam beradigan innovatsiyalar uchun ob'ektlarni yaratish davlatning rivojlanish strategiyasida birinchi o'ringa chiqishi kerak. Bu davlatning yaratuvchisi va tartibga soluvchi rolini kuchaytirish bilan bog'liq. Binobarin, u jamiyatning fan va texnika taraqqiyoti muammolariga munosabatini aniqlashga qodir siyosiy kuch, bu boradagi asosiy huquqiy bazani belgilovchi qonun chiqaruvchi organ sifatida namoyon bo'lishi kerak. Atrof-muhitning tashabbuskori va yaratuvchisi, bu o'z navbatida innovatsion loyihalarni amalga oshirishga xususiy kapitalni jalb qilishga yordam beradi, resurs va energiya tejaydigan texnologiyalarga o'tish tashkilotchisi mamlakat ichida ham, tashqarisida ham patent himoyasini ta'minlashning kuchli huquqiy tizimi bo'lishi kerak. Va banklar ushbu strategik vazifalarni amalga oshirishda davlat, tadbirkor, jamiyatning eng yaqin yordamchisi bo'lishga majburlar. Shundagina mamlakatning innovatsion rivojlanishi xalq farovonligini yuksaltirishga, har bir shaxsning zamonaviy yutuqlardan foydalanish huquqlarini ta'minlashga, manfaatlar muvozanatini saqlashga yo'naltirilishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. J.Ataniyazov, E.Alimardonov, F.Hamidova. Xalqaro moliya bozori tahlili, o'quv qo'llanma. – T.: TMI, 2019 118-121_ bet.

2. PhD Alikulov Azamat Tuygunovich, Gulbayeva Feruza Islamovna What factors influence the activity of retail investors in the capital market Volume: 29

| 2022 Economy and Innovation ISSN: 2545-0573 2-bet
3. T. Malikov iqtisodiyot fanlari doktori, professor O. Olimjonov iqtisodiyot fanlari doktori, professor "Moliya" Toshkent "IQTISOD-MOLIYA"2019 4.«Бизнес ва

тадбиркорлик асослари» курси бўйича амалий қўлланма Toshkent- 2009

<https://fayllar.org/loyihalarni-moliyalashtirish>

5. Philippe Bacchetta , Rachel Cordonier , Ouarda Merrouche The rise in

foreign currency bonds: The role of US monetary policy and capital controls

Journal of International Economics Volume 140, January 2023, 103709

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022199622001416>

Internet saytlari

-

www.tfi.uz

-

www.ziyonet.uz

- www.Invest.com

a